

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИ

УКРАЇНА

(19) UA

(11) 94414

(13) U

(51) МПК

C21C 7/076 (2006.01)

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

(21) Номер заявки: **u 2014 06195**

(22) Дата подання заявки: **05.06.2014**

(24) Дата, з якої є чинними
права на корисну
модель: **10.11.2014**

(46) Публікація відомостей
про видачу патенту: **10.11.2014, Бюл.№ 21**

(72) Винахідник(и):

**Фірстов Сергій Олексійович (UA),
Бєлов Борис Федорович (UA),
Троцан Анатолій Іванович (UA),
Александров Валерій Дмитрович (UA),
Крейденко Фіра Семенівна (UA),
Бродецький Ігор Леонідович (UA),
Алексєєва Вікторія Анатоліївна (UA)**

(73) Власник(и):

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД "ПРИАЗОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ",
вул. Університетська, 7, м. Маріуполь,
Донецька обл., 87500 (UA),
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ
МАТЕРІАЛОЗНАВСТВА ІМ. І.М.
ФРАНЦЕВИЧА НАН УКРАЇНИ,
вул. Кржижанівського, 3, м. Київ-142, 03680
(UA)**

(54) РАФІНУВАЛЬНИЙ ШЛАК ДЛЯ ДЕСУЛЬФУРАЦІЇ ДОМЕННОГО ЧАВУНУ

(57) Реферат:

Рафінувальний шлак для десульфурзації доменного чавуну містить окиси кремнію, алюмінію, магнію й кальцію. Вмісти його компонентів знаходяться у наступних співвідношеннях (мас. %):

SiO₂ 30-40

Al₂O₃ 5-10

MgO 4-8

CaO решта,

при його основності (CaO/SiO₂)=1,3-1,7.

UA 94414 U

Корисна модель належить до чорної металургії, зокрема, до десульфурації доменного чавуну.

У металургійній практиці найбільше поширення отримала обробка залізовуглецевих розплавів синтетичними шлаками, які являють собою багатокомпонентну систему $\text{CaO-SiO}_2\text{-Al}_2\text{O}_3\text{-MgO-CaF}_2$. Залежно від вмісту кремнезему й глинозему шлаки підрозділяються на вапняно-глиноземисті й вапняно-силікатні.

Вапняно-глиноземисті шлаки вдало сполучають у собі високу активність (CaO) і відносну легкоплавкість (температура ліквідусу 1450°C). Наприклад, відомий шлак складу (у мас. %) 50-55 CaO , 37-43 Al_2O_3 , 10-15 SiO_2 , 6-7 MgO [1].

Ці шлаки мають високу десульфуруючу і розкислюючу здатність, але виробляються з дефіцитних глиноземистих матеріалів, що обумовлює їхню високу вартість.

Шихта вапняно-силікатних шлаків в 4-5 разів дешевше, ніж вапняно-глиноземистих, а ефективність їхнього застосування порівнянна з ефективністю вапняно-глиноземистих.

Відомий, наприклад, вапняно-глиноземистий шлак складу (у мас. %): CaO - 50, Al_2O_3 - 16,8, SiO_2 - 20,6, MgO - 6,9, CaF_2 - 2,3 [2].

До складу шихти для виплавки цього шлаку входять в основному недефіцитні природні матеріали. Однак для зниження температури їхнього плавлення доданий дефіцитний плавиковий шпат (CaF_2). Крім цього, при застосуванні цього компонента з шлакового розплаву в атмосферу виділяються фторидні сполуки, що негативно впливають на людський організм і живу природу. Десульфуруюча здатність цього шлаку не висока, а його склад не є оптимальним.

Найбільш близьким по складу й одержуваному результату до пропонованої корисної моделі є вапняно-алюмосилікатний рафінувальний шлак складу (у мас. %): CaO - 40-54, Al_2O_3 - 12-17, SiO_2 - 10-16, MgO - 2-6, CaF_2 - 6-16, $\text{Na}_2\text{O}+\text{K}_2\text{O}$ - 5-8 [3].

Недоліком цього шлаку також є присутність у його складі дефіцитного й екологічно небезпечного компонента - плавикового шпату.

Вапняно-силікатні шлаки оптимального складу характеризуються високою хімічною активністю й сприятливими фізичними властивостями: відносно низькою температурою плавлення й задовільною рідкоплинністю, відносно низьким міжфазовим натягом. Однак вибрати конкретний склад шлаків з оптимальним співвідношенням компонентів важко, тому що до шлаків пред'являються суперечливі вимоги. Так, для досягнення високої десульфуруючої здатності до складу шлаків потрібно додавати якнайбільше CaO , але чим більше в складі CaO , тим більше його основність, в'язкість і тем менше стає його рідкоплинність, і, як наслідок, знижується його рафінуюча здатність.

В основу корисної моделі поставлена задача розробити такий склад шлаків для десульфурації чавуну, що мав би гарну рідкоплинність і високу десульфуруючу здатність і був би досить дешевим і екологічно безпечним.

Поставлена задача вирішується тим, що рафінувальний шлак для десульфурації доменного чавуну, який містить окиси кремнію, алюмінію, магнію й кальцію, відповідно до корисної моделі містить компоненти в наступних співвідношеннях (мас. %):

SiO_2	30-40
Al_2O_3	5-10
MgO	4-8
CaO	решта,
при його основності $(\text{CaO}/\text{SiO}_2)=1,3-1,7$.	

Як окиси магнію й кальцію можна використовувати доломіт і вапняк, а як окиси кремнію й алюмінію - шамотний бій і кварцити.

У процесі доменної плавки сірка шихтових матеріалів окисляється в зоні фурменого поясу й віддаляється в газову фазу, сірка відновленого заліза утворює сульфід заліза, марганцю, магнію, кальцію й віддаляється в шлаки при нагромадженні рідкого чавуну в горні доменної печі [4].

Мінеральний склад плавильних (горнових) доменних шлаків включає силікатні й алюмосилікатні фази - монтичелліт, мервиніт, меліліт, геленіт і ін., що визначають фізико-хімічні властивості, зокрема, рідкоплинність і адсорбційну ємність шлаків.

Дослідження механізму процесів рафінування залізовуглецевих розплавів [5] показали, що максимальну рідкоплинність мають легкоплавкі шлаки евтектичного складу, а адсорбційна ємність їх залежить від ступеня структурно-хімічного розупорядкування.

Відомо, що присадки MgO і Al_2O_3 знижують температуру плавлення шлаків у певному інтервалі їхніх вмістів, які визначаються дослідним шляхом для конкретних умов роботи металургійних підприємств.

У зв'язку із цим був проведений аналіз структурно-хімічного стану силікатних і алюмосилікатних фаз на полігональних діаграмах потрійних систем $\text{CaO-SiO}_2\text{-Al}_2\text{O}_3$ і $\text{CaO-SiO}_2\text{-MgO}$, побудованих графо-аналітичним методом у всьому інтервалі концентрацій твердих і рідких вихідних компонентів [6] і визначені оптимальні склади евтектичних шлаків. До таких складів належать силікатні й алюмосилікатні шлаки, які містять окис магнію й глинозем не більше 10-12 % і плавляться при температурах рідкого чавуну.

У структурно-розупорядкований (активований) стан доменні шлаки перетворюються в зоні фурменого поясу при високих температурах (до 2000 °С) у результаті хімічних реакцій розкислення вуглецем коксу й чавуну, коли утворюються вільні хімічні зв'язки сульфідують елементів - марганцю, магнію, кальцію. Сульфідні фази адсорбуються плавильними шлаками з утворенням окисульфідів, розчинених у гомогенному рідкорухливому шлаку.

Рафінувальні шлаки для десульфурзації залізовуглецевих розплавів відповідають вимогам двох структурно-хімічних критеріїв, що є умовами необхідності й достатності: легкоплавкість і структурна розупорядкованість. Легкоплавкість регламентується ступенем евтектичності, що забезпечує максимальний перегрів і мінімальну в'язкість при температурах рідкого металу. Структурна розупорядкованість шлаків досягається при його розкисненні хімічно активними елементами з високою спорідненістю до кисню. Цим умовам відповідають шлаки евтектичного складу - легкоплавкі й активовані при розкисненні вуглецем.

У системі $\text{CaO-SiO}_2\text{-MgO}$ цим умовам відповідає шлак стехіометричного складу $4\text{CaO} \cdot 3\text{SiO}_2 \cdot \text{MgO}$, що утворюється між ранкінітом - $3\text{CaO} \cdot 2\text{SiO}_2$ і монтичеллітом $\text{CaO} \cdot \text{SiO}_2 \cdot \text{MgO}$, який містить (у мас. %) 40,5 SiO_2 + 9,0 MgO + 50,5 CaO при основності шлаків $B = \text{CaO}/\text{SiO}_2 = 1,24$.

У системі $\text{CaO-SiO}_2\text{-Al}_2\text{O}_3$ цим умовам відповідає шлак стехіометричного складу $6\text{CaO} \cdot 3\text{SiO}_2 \cdot \text{Al}_2\text{O}_3$ (54,4 CaO + 29,1 SiO_2 + 16,5 Al_2O_3) при основності $B = 1,87$.

При взаємодії магнезійного й глиноземистого шлаків утворюється легкоплавка евтектика $10\text{CaO} \cdot \text{MgO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 6\text{SiO}_2$ (52,7 CaO + 3,8 MgO + 9,5 Al_2O_3 + 34,0 SiO_2) ($T_E \leq 1250$ °С) з основністю $B = 1,56$.

Приклад

Для десульфурзації чавуну в доменному цеху одного з металургійних комбінатів України був виплавлені шлаки наступних складів (табл.). Температури плавлення шлаків 1200-1300 °С. Проведені дослідні плавки показали високу ефективність шлаків пропонованого складу (№ 2-4), порівняну із найближчим аналогом (№ 6), але не утримуючих дорогих дефіцитних і екологічно небезпечних добавок. Їхнє застосування дало можливість знизити сірку в чавуні до 0,015-0,020 % (табл.). Найбільш оптимальним є склад № 3, як більше близький до евтектичного. Поза межні склади (№ 1,5) менш ефективні.

Таблиця

Шлаки	Номер складу	Склад шлаків, мас. %						Основність	Залишковий вміст сірки в чавуні, мас. %
		SiO_2	Al_2O_3	MgO	CaO	CaF_2	$\text{Na}_2\text{O} + \text{K}_2\text{O}$		
Поза межний	1	28	12	10	50	-	-	1,8	0,027
Пропонований	2	30	10	8	52	-	-	1,7	0,018
	3	35	8	3	54	-	-	1,5	0,015
	4	40	5	4	51	-	-	1,3	0,020
Поза межний	5	42	3	2	53	-	-	1,3	0,025
Відомий	6	13	15	5	50	10	7	3,8	0,020

Для виготовлення рафінувальних шлаків пропонованого складу можна використовувати дешеві й недефіцитні матеріали: доломіт, вапняк, шамотний бій і кварцити.

Десульфурация чавуну пропонованим шлаком дає можливість значно знизити вміст сірки й підвищити якість металу. За своєю десульфуючою здатністю він є повноцінним замінником дорогих вапняно-глиноземистих шлаків.

Джерела інформації:

1. Кудрин В.А. Внепечная обработка чугуна и стали. - М.: Металлургия, 1992. - 337 с.

2. Николаенко Е.И., Найдок В.Л., Глике Т.Н. Прогрессивные способы внеагрегатного рафинирования железоуглеродистых расплавов. - К: УкрНИИТИ, 1979. - 64 с.

3. Пат. 18021 Україна, МПК C21C 7/076 (2006.01). Вапняно-силікатний рафінувальний шлак / Бойко В.С., Кліманчук В.В., Ларіонов О.О. та інш. - № u200605071; заявл. 10.05.2006; опубл. 16.10.2006, Бюл. № 10.

4. Куликов И.С. Десульфурация чугуна. - М: Металлургиздат. - 1962. - 305 с.

5. Анализ рафинировочных процессов ковшевой обработки стали / Буга И.Д., Троцан А.И., Белов Б.Ф., Носоченко О.В. и др. // Metallurg, и горноруд. пром-сть. - 2010. - №3, - С. 16-20.

6. Метод побудови полігональних діаграм стану потрійних металургійних систем / Белов Б.Ф., Троцан А.І., Буга І.Д., Носоченко О.В., Бродецький І.Л., Крейденко Ф.С. // Свідectво про реєстрацію авторського права на твір № 48344 від 18.03.2013.

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

10 1. Рафінувальний шлак для десульфурзації доменного чавуну, який містить окиси кремнію, алюмінію, магнію й кальцію, який **відрізняється** тим, що вмісти його компонентів знаходяться у наступних співвідношеннях (мас. %):

SiO ₂	30-40
Al ₂ O ₃	5-10
MgO	4-8
CaO	решта,

при його основності (CaO/SiO₂)=1,3-1,7.

15 2. Рафінувальний шлак за п. 1, який **відрізняється** тим, що як окиси магнію й кальцію використовують доломіт і вапняк, а як окиси кремнію й алюмінію - шамотний бій і кварцити.

Комп'ютерна верстка М. Шамоніна

Державна служба інтелектуальної власності України, вул. Урицького, 45, м. Київ, МСП, 03680, Україна

ДП "Український інститут промислової власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601